

به نام خدا

بررسی مشکلات دانش آموزان در آموزش مجازی

مولفان :

لیلا دریانی نیک

امیرحسین فرج اللهی

محمد فرج اللهی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: دریانی نیک، لیلا، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور: بررسی مشکلات دانش آموزان در آموزش مجازی/ مولفان لیلا دریانی نیک،
امیرحسین فرج‌اللهی، محمد فرج‌اللهی.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۶۱ ص.
شابک: ۱-۴۲۰-۳۳۹-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۴-۶۱.
موضوع: آموزش از راه دور -- ایران -- آموزش به کمک کامپیوتر
Distance education-- Iran -- Computer-assisted instruction
اینترنت و آموزش و پرورش -- ایران
Internet in education -- Iran
کروناویروس‌ها -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
Coronaviruses -- Iran -- Social aspects
شناسه افزوده: فرج‌اللهی، امیرحسین، ۱۳۷۷-
شناسه افزوده: فرج‌اللهی، محمد، ۱۳۵۱-
رده بندی کنگره: LB۱۰۲۸/۵
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۳۳۴
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۲۴۵۳۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: بررسی مشکلات دانش آموزان در آموزش مجازی
مولفان: لیلا دریانی نیک - امیرحسین فرج‌اللهی - محمد فرج‌اللهی
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۱-۴۲۰-۳۳۹-۶۲۲-۹۷۸
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۲.....	اهمیت موضوع
۱۴.....	فصل دوم
۱۴.....	مبانی نظری
۱۵.....	بحران کرونا
۱۵.....	تعریف و توصیف ویروس کرونا
۱۷.....	شیوع کرونا
۱۸.....	پیامدهای ویروس کرونا بر زندگی
۲۰.....	اثرات آموزشی بحران کرونا
۲۲.....	خانواده
۲۲.....	تعریف و توصیف خانواده
۲۴.....	خانواده تک‌والدی
۲۶.....	انواع خانواده‌های تک‌والدی
۳۲.....	خانواده‌های دارای مادر تک‌والدی
۳۴.....	تأثیر خانواده تک‌والدی بر فرزندان
۳۶.....	شیوع خانواده‌های تک‌والدی
۳۷.....	راهبردهای مؤثر در حمایت از خانواده‌های تک‌والدی
۳۸.....	آموزش مجازی
۳۸.....	تعریف و توصیف آموزش مجازی
۴۰.....	نظریه‌های آموزش مجازی
۴۱.....	عوامل مؤثر بر دانش‌آموزان در شرایط آموزش مجازی
۴۴.....	آموزش مجازی و والدین
۴۶.....	سازوکارهای مشارکت والدین در شرایط آموزش مجازی
۴۹.....	دانش‌آموزان دوره تحصیلی ابتدائی در شرایط آموزش مجازی
۵۴.....	منابع

فصل اول

کلیات

مقدمه

در سراسر جهان، شیوع بیماری کرونا و ویروس ۲۰۱۹ منجر به برخی تغییرات اساسی در تعاملات اجتماعی و سازمانی شده است. از این رو، آموزش و پرورش نیز از این شرایط مصون نبوده است. همه‌گیری کرونا و ویروس، فعالیت بسیاری از مدارس در ۱۸۸ کشور جهان را متوقف کرده و بر اساس گزارش یونسکو، بیش از یک و نیم میلیارد دانش‌آموز (بیش از ۹۱ درصد از دانش‌آموزان جهان) تحت تأثیر همه‌گیری کرونا و ویروس قرار گرفته‌اند و سیستم آموزشی آن‌ها نیز دچار تغییرات جدی شده است؛ تغییراتی که به صورت عمومی و یا توسط مدارس و موسسات آموزشی ایجاد شده است.

آموزش و پرورش یکی از عوامل مهم توسعه و پیشرفت هر کشوری است. مانند دیگر کشورها، فاصله اجتماعی در ایران با تعطیلی دوره‌های حضوری در مدارس دنبال می‌شود و این امر مقامات آموزشی کشور ما را بر آن می‌دارد تا برای تدریس به شیوه‌های جدید و مجازی و همچنین برگزاری امتحانات آنلاین برنامه‌ریزی کنند. بنابراین، آموزش مجازی را می‌توان نقطه عطفی در آموزش و پرورش ایران به دلیل کرونا و ویروس دانست. آموزش مجازی روشی برای طراحی، تدوین، ارائه و ارزیابی آموزش است که از قابلیت‌های آن برای تسهیل یادگیری استفاده می‌شود. یادگیری مجازی مزایای بسیاری را ارائه می‌دهد که در برنامه‌های سنتی آموزشی وجود ندارد، مانند دسترسی از هر نقطه و در هر زمان، بحث‌های نا همزمان با همکلاسی‌ها، بازخورد فوری در مورد آزمون‌ها. با این حال، با وجود مزایای یادگیری مجازی، پیاده‌سازی آن همیشه آسان نیست. در ایران، آموزش مجازی برای دانش‌آموزان از طریق برنامه‌های تلویزیونی و رسانه‌های اجتماعی در تلفن همراه انجام می‌شود. اگرچه شیوع کرونا و ویروس در کشور ما مشکلاتی را برای سیستم آموزشی ایجاد کرده، اما فرصتی برای آزمایش راه‌حل‌های آموزشی جدید ایجاد کرده است. با این حال، شرایط دستیابی

به آموزش مجازی در بحران کرونا ویروس به دلیل زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی پیچیده، عدم آمادگی معلمان برای آموزش مجازی، عدم دسترسی به همه زیرساخت‌ها و تجهیزات، تمایل به برگزاری کلاس‌های حضوری، عدم امکان استفاده از آموزش مبتنی بر تلفن همراه برای همه گروه‌های سنی، عدم دسترسی همه به تلفن‌های هوشمند، سواد رسانه‌ای ناکافی و قابلیت‌های تکنولوژیکی، ناتوانی در مجازی‌سازی همه دوره‌ها، و تعداد فراگیران و زمان محدود برای آماده‌سازی دوره‌های آنلاین، بسیار پیچیده است. همچنین با شروع آموزش مجازی نقش خانواده در حمایت از تحصیل فرزندان پر رنگ تر گردید. هدف از این پژوهش بررسی مسائل و مشکلات آموزش مجازی در بین دانش آموزان مقطع ابتدایی تک والد و دو والد و بررسی میزان حمایت خانواده‌ها از تحصیل فرزندان و برطرف کردن مسائل و مشکلات آموزش مجازی می باشد.

ویروس کرونا در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین به‌عنوان یک سندروم حاد تنفسی^۱ با همه‌گیری در انسان شیوع پیدا کرد و علائمی شبیه به سرماخوردگی مانند آبریزش بینی، سرفه، عطسه، لرزش دستان، گلودرد، سردرد و تب دارد که باعث ایجاد عفونت و مشکلات خفیف تا متوسط در دستگاه تنفسی فوقانی می‌شود (تمیمی، آلتگانی و سانز، ۲۰۲۲). در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی با انتشار بیانیه‌ای، شیوع کروناویروس جدید را یک وضعیت اضطراری بهداشت عمومی برای کل جهان اعلام نمود (کتون و گیلبرت، ۲۰۲۰) و ۲۹ بهمن ۱۳۹۸ ورود کروناویروس به شهر قم ایران به‌صورت رسمی اعلام شد (طاهری نیا و حسن وند، ۱۳۹۹). با ورود و گسترش کروناویروس این بیماری اثرات بسیار زیادی در

^۱ severe acute respiratory syndrome coronavirus

^۲ Tamimi, Altigani & Sanz

^۳ Keaton & Gilbert

صحنه‌های تجارت، بهداشت و شرایط اجتماعی ایجاد نمود و آسیب‌های گسترده‌ای در ابعاد بسیاری را موجب گشت (ساری، ویدیان‌تورو و اوکتاویا، ۲۰۲۱).

عواملی چون ناشناخته بودن این ویروس، اطلاعات بسیار کم یا حتی نادرست در مورد عوامل مرتبط با انتقال، دوره کمون و دامنه جغرافیایی، تعداد افراد مبتلا و آمار واقعی مرگ‌ومیر ناشی از آن، اقدامات کنترلی ناکافی و نبود سازوکارهای درمانی مؤثر، منجر به ایجاد احساس ترس، ناامنی و تهدید در میان مردم شد (همتی پور، اسمعیلی گوجار و مرادی، ۱۴۰۱). دولت‌ها و سیستم‌های بهداشت عمومی برای جلوگیری از سرایت کروناویروس، قرنطینه را به‌عنوان بهترین راه‌حل پیشنهاد کردند (بناتی، کامپی و سرگ، ۲۰۲۲) و با اعلام رسمی شیوع آن در ایران و آغاز تعطیلی مدارس، معلمان بر اساس رسالتی که داشته، به تولید محتوا پرداخته و با ارائه در شبکه‌های اجتماعی، آموزش دانش‌آموزان را به‌صورت مجازی ادامه دادند (بارخدا و کرمی، ۱۴۰۱). محتوای تولیدشده در قالب آموزش‌های صوتی و تصویری بود. به این صورت که معلم درس را ارائه نموده و تکالیفی را برای دانش‌آموزان مشخص می‌کرد. دانش‌آموز نیز با همکاری والدین خود به انجام تکالیف و ارسال به معلم خود می‌پرداختند. با این روش و تعامل دوسویه معلم و دانش‌آموزان، وقفه ایجادشده در تدریس جبران گردید (سان، تانگ و ژو، ۲۰۲۰).

آموزش مجازی در بهترین حالت خود این قدرت را دارد که موانع بین والدین و معلمان و خانه، کلاس درس، مناطق آموزش و پرورش در سراسر کشور را از بین برده و تعامل بین دانش‌آموزان و والدین را تسهیل و به گسترش یادگیری فراتر از مدرسه کمک کند (مختاری، دهقانی و خطاط، ۱۴۰۰)؛ با این حال موفقیت در یک برنامه آموزش از راه دور می‌تواند تحت تأثیر عواملی

! Sari, Widiantoro & Octavia

‡ Bonati, Campi & Segre

‡ Sun, Tang & Zuo

از جمله توانایی‌ها و ناتوانی‌های دانش‌آموز، کیفیت معلمی، مطالبه محتوا، طراحی محیط یادگیری از راه دور باشد (ترابی نژاد، ۱۴۰۱). در این راستا نقش مشارکت خانواده به‌عنوان یک عامل خارجی بر موفقیت یک برنامه آموزش مجازی مشخص می‌شود (کولاک، مارکیک، هوروات، کلمنریک و استوجاناک، ۲۰۲۱). چرا که تغییر سبک یادگیری به دلیل آموزش مجازی، مسئولیت بیشتری بر دوش والدین قرار داده و خانواده‌ها را از اساسی‌ترین و مهم‌ترین پایه‌های آموزش مجازی در کشور قرارداد (پوسیتا، ۲۰۲۱). مشارکت والدین در یادگیری فرزندان نه تنها باعث بهبود روحیه، نگرش و پیشرفت تحصیلی کودک در تمام زمینه‌های موضوعی شده، بلکه باعث بهبود رفتار و سازگاری اجتماعی نیز می‌شود (ترن و وینسنت-لانکرین، ۲۰۲۲).^۲ واردانی و سایکتی^۴ (۲۰۲۲) نیز در پژوهشی نقش اساسی والدین در کمک‌های آموزشی آنلاین برای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی را مورد تأکید دارند.

خانواده در شرایطی می‌تواند به ایفای نقش‌های اساسی خود بپردازد که از جنبه‌های گوناگون از سلامت برخوردار باشد (فاتح‌نژاد و امیریان‌زاده، ۱۴۰۱). هرگاه خانواده یکی از ارکان اصلی خود یعنی پدر یا مادر را به هر دلیل از دست دهد، تقارن آن به هم می‌ریزد و مشکلات گوناگون اقتصادی، آموزشی، فرهنگی، رفتاری و اجتماعی برای دیگر افرادش به وجود می‌آید (شهریاری و شیرازی، ۱۴۰۰). خانواده‌هایی که در نتیجه طلاق، مرگ، ترک خانواده، حاملگی بدون ازدواج و فرزندخواندگی به وجود می‌آیند، خانواده‌های تک‌والدی خوانده می‌شوند. همه این خانواده‌ها در این ویژگی مشترک‌اند که یک والد (یعنی: تنها یک نفر) از ابتدا مسئولیت مراقبت از خود و فرزند یا فرزندان را تقبل می‌کند (مالکزیچ و لاونسن، ۲۰۱۷).^۵ با این حال از آن جا که به طور متوسط حقوق زنان نسبت به مردان کمتر است، فرزندان و خانواده‌های

‡ Kolak, Markic, Horvat, Klemencic & Stojanac

‡ Puspita

‡ Thorn & Vincent-Lancrin

‡ Wardani & Sayekti

‡ Malczyk & Lawson

تک والدی با مادر، در مقایسه با اکثر خانواده‌های معمولی از منابع مالی کمتری برخوردارند (گارسیا، لیم، پاسویا، ساتیاگو و تاس،^۱ ۲۰۲۱). سلامتی و سالم‌بودن خانوارهایی که توسط مادران تک والدی اداره می‌شوند، به سن و مرحله مادر و فرزندان، سطح تحصیلات، درآمد و حمایت اجتماعی بستگی دارد و خانواده‌های تک والدی بسیاری به سرپرستی مادران وجود دارند که از عملکرد بسیار خوبی بهره‌مندند (استویسیکو و راگینیز،^۲ ۲۰۲۲).

به‌طور کلی عدم حضور هر یک از والدین در خانواده، سبب تضعیف کارکرد خانواده و کاهش نظارت می‌شود و در نتیجه احتمال بروز بزهکاری، مشکلات جسمانی، آشفتگی روانی اجتماعی، اختلالات رفتاری و تحصیلی در فرزندان افزایش می‌یابد (بارخدا و کرمی، ۱۴۰۱). از سویی دوره ابتدایی، در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آنها مواجه است، نقش مهمی دارد. این دوره تداوم‌بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک که در خانواده پی‌ریزی شده، می‌باشد (کینگسبری،^۳ ۲۰۲۱). با این حال اکثر پژوهش‌های انجام‌شده در این رابطه به صورت طرح‌های علی-مقایسه‌ای و همبستگی بوده و در رابطه با بررسی جزئیات تجربه زیسته دانش‌آموزان در خانواده‌های تک یا دو والدی از تحصیل در فضای مجازی، پژوهش پدیدارشناسانه‌ای یافت نشد. بنابراین با نظر به اهمیت نقش والدین در تحصیل فرزندان در پژوهش حاضر به بررسی تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد مادر و دو والد در مقطع ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی در بحران کرونا پرداخته شد.

۱ Garcia, S. R., Lim, Pascua, Santiago & Tus

۲ Stoicescu & Rughiniş

۳ Kingsbury

اهمیت موضوع

تعداد دانش آموزان مقطع ابتدایی ایران در سال ۱۴۰۰ هشت میلیون و دویست و هفتاد و چهار هزار نفر است. (شاپور محمد زاده، ۱۴۰۰)

بر اساس جدیدترین دسته‌بندی مرکز آمار ایران برای انواع خانواده، از بین ۲۴ میلیون خانوار حدود ۶۱ درصد خانواده هسته‌ای (خانواده‌ای که در آن والدین با فرزندان خود زندگی می‌کنند)، حدود چهار درصد خانواده گسترده (خانواده‌ای که در آن والدین با فرزندان ازدواج کرده و نوه‌ها زندگی می‌کنند)، حدود هفت درصد خانواده تک‌والد (خانواده‌ای که یکی از زوجین به دلیل فوت، طلاق یا مهاجرت حضور ندارند)، حدود ۲۵ صدم درصد را خانواده فرزند سرپرست، حدود هفت درصد را خانواده تک‌نفره، حدود ۱۵ درصد خانواده زوجی و حدود ۶٫۵ درصد جزء سایر موارد هستند. بنابراین در حدود یک میلیون و ششصد و هشتاد خانوادۀ تک‌والدی در ایران زندگی می‌کنند.

سختی تحصیل مجازی و تبعات آن برای دانش‌آموزان نوجوان امری بسیار مهم است و از طرفی ضعف در فراگیری دانش و مهارت، نبود تمرکز کافی در محیط خانه و دوری از شور و نشاط حضور در مدرسه برای نوجوان، می‌تواند در بلندمدت مشکلاتی به همراه داشته باشد.

دو سال از همه‌گیری ویروس کرونا و حضور نیافتن دانش‌آموزان در مدارس و کلاس درس می‌گذرد. افت تحصیلی، وابستگی بیشتر به والدین به‌جای نظام آموزشی و بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در دانش‌آموزان از حواشی آموزش مجازی است. اما در این میان نگرانی والدین از سلامت فرزندان و نگرانی مسئولان از تبعات آینده آموزش مجازی برای نظام تعلیم و تربیت هر دو بجا و منطقی است.

از سوی دیگر بررسی‌ها نشان می‌دهد برای تعداد زیادی از خانواده‌ها به دلیل درآمد کم، همچنان تأمین هزینه اینترنت و خرید تلفن همراه برای فرزند خود و یا در بعضی منازل با